

DN DEBATT

DN Debatt. "Lär unga om antisemitismens betydelse för Förintelsen"

PUBLICERAD 20:00

Stockholm 1941. Lagen om hets mot folkgrupp kallas ibland lex Åberg efter den antisemitiske bokhandlaren Einar Åberg som satte upp skylten i sin butik i Stockholm. Han blev den första person som dömdes när lagen infördes 1948. Foto: TT

DN DEBATT 7/10.

Christer Mattsson, Isabella Pistone och sex andra forskare: Elever får undervisning om Förintelsen utan att förståelse ges om antisemitismens roll. Statsminister Stefan Löfven bör på nästa veckas konferens i Malmö ta initiativ för att tydliggöra detta samband.

Den 13 oktober står statsminister Stefan Löfven värd när [representanter för ett 50-tal länder och internationella organisationer samlas i Malmö](#) för att stärka arbetet med att minnas Förintelsen och bekämpa antisemitism. Inför detta forum har Segerstedtinstitutet fått i uppdrag att tillsammans med forskare från Uppsala universitet sammanställa och analysera forskning om hur undervisning i allmänhet och om Förintelsen i synnerhet kan bidra till att motverka antisemitism.

[Studien](#), som presenteras i dag, har kartlagt all forskning mellan 1945 och 2020 som behandlar effekten av utbildningsinsatser som påstås eller kan antas bidra till att motverka antisemitism.

Studien är i sin systematik banbrytande. Flera viktiga slutsatser kan dras.

För det första är det förvånande att det gjorts så få studier som intresserat sig för hur undervisning kan motverka antisemitism. I forskning som publicerats under 75 år återfinns bara 37 studier. När vi utökade fältet till att inkludera undervisning om Förintelsen och effekter av denna tillkom 99 studier. Det flesta av de totalt 136 undersökningarna är gjorda i USA. I Sverige har det inte gjorts någon studie, vilket i sig är anmärkningsvärt.

Det finns stora förväntningar, vilket Malmöforumet är ett exempel på, att lärare genom sin undervisning ska motverka antisemitism och säkerställa att historiens lärdomar från Förintelsen förs vidare. Med tanke på alla läromedel som utarbetas, det stora antal besök på förintelsemuseer runt om i världen och mängden studieresor till Förintelsens minnesplatser är det förvånande att den utbildningsvetenskapliga forskningen i stort sett förefaller ointresserad av vad alla dessa förväntningar och ansträngningar mynnar ut i för konkreta resultat.

Relaterat till detta fynd observerar vi ett stort glapp mellan å ena sidan den historiska, idéhistoriska och sociologiska forskningen om antisemitism och Förintelsen och å andra sidan vad som sedan lärs ut i klassrum och vad vi vet om resultaten av detta. Som läget nu ser ut kan vi bara hoppas att lärare tar del av historisk forskning och själva utvecklar god undervisning.

För det andra lyser antisemitismen i stor utsträckning med sin frånvaro i studier om undervisning om Förintelsen. I 43 procent av de studier som undersökt effekter av undervisning om Förintelsen behandlas antisemitism inte alls eller bara i begränsad omfattning.

Det är betydligt vanligare att Förintelsen används som en utgångspunkt för att motverka fördomar och rasism i allmänhet eller för att bidra till medborgarfostran och värdegrundsarbete. Det är långt ifrån självklart att antisemitism anges som en företeelse som är central för att förstå hur Förintelsen gjordes möjlig.

Slutsatsen är att antisemitismen som sådan inte ses som ett angeläget problem för vår samtid, men att Förintelsen får bli ett varnande exempel för att motverka andra former av förtryck och fördomar. Studierna av hur nutida antisemitism kan motverkas genom undervisning är ytterst få.

För det tredje är detta begränsade forskningsfält inte bara litet, utan brister också i avsaknad av kumulativitet, det vill säga att kunskaper växer fram genom att pågående forskning bygger vidare på tidigare forskning och därigenom breddar och fördjupar förståelsen för problem som studeras.

Vår studie visar på en starkt begränsad kumulativitet. Det saknas forskningsmiljöer för kunskapsutveckling. Ämnesområdet studeras av enskilda forskare som för det mesta genomför en enda studie och sedan lämnar fältet. Det finns förvisso beprövad erfarenhet bland hundratusentals lärare och pedagoger runt om i världen av hur man kan och bör undervisa om Förintelsen på ett bra sätt, men från forskningens sida saknas egentlig kunskap att hämta om hur undervisningen skulle kunna förbättras.

Vidare har vi reflekterat över orsakerna till dessa brister och föreslår några förbättringar. Vi menar att det sparsamma intresset för antisemitism inom utbildningsvetenskaplig forskning inte minst härrör från föreställningen att antisemitism är en underkategori till rasism.

Uttryckt annorlunda förstås antisemitism som rasism riktad mot judar. Det är en olycklig villfarelse som osynliggör en viktig aspekt av antisemitismens verksamma mekanismer.

Förvisso handlar antisemitism om en vilja att underordna judar på rasistisk grund. Men minst lika viktig är föreställningarna om judar som en särskilt mäktig och inflytelserik grupp, som har ett gemensamt intresse i att försvaga andra grupper och därigenom kunna styra världen. Denna föreställning utgör grunden till flera konspirationsteorier i vår samtid som konspirationsteorier om globala sammanslutningar som ligger bakom så kallat folkutbyte (invandring till Europa och USA), klimatkrisförnekelse och föreställningar om att vita män håller på att feminiseras.

Antisemitism drabbar inte enbart judar, utan underminerar samhällen där den etableras genom spridning av ogrundad misstänksamhet och demonisering av hela samhällsgrupper. Så länge antisemitism förstås enbart som en underkategori till rasism finns risken att lärare nöjer sig med att motverka rasism generellt, vilket utelämnar antisemitismens destruktiva särdrag.

Undervisning om Förintelsen tillåts ofta utgöra ett starkt emotionellt inslag i skolan för att väcka empati och starka reaktioner hos elever, utan att nödvändigtvis vinnlägga sig om elevernas förmåga att förstå dess orsaker och möjliggörande drivkrafter. Det är naturligtvis en god sak i sig att vilja bidra till elevers känslomässiga utveckling, men för att förebygga antisemitism, liksom rasism, krävs det också en förståelse av drivkrafterna.

Det går inte att förstå Förintelsen enbart genom de överlevandes berättelser, även om dessa är nödvändiga för att förstå konsekvenserna. Orsakerna kan bara förstås genom att studera förövarnas drivkrafter och motiv.

När antisemitism helt eller i stor utsträckning saknas i 43 procent av de aktuella studierna om undervisning om Förintelsen saknas i många fall förutsättningar för att till fullo förstå orsakerna. Därmed blir det inte heller möjligt att dra några historiska lärdomar.

Varje år besöker drygt 40 000 svenskar minnesplatsen och museet Auschwitz-Birkenau. Merparten är troligen skolungdomar. Svenska lärares, elevers och den svenska allmänhetens vilja och engagemang för att minnas och lära sig av Förintelsen är omfattande.

Därmed är utgångspunkten god för att bidra till en ökad förmåga att förebygga antisemitism, men då krävs det välgrundad kunskap om hur detta kan göras. Den beprövade erfarenheten torde vara omfattande, men forskningens bidrag är mer eller mindre försumbart.

Nästa veckas forum i Malmö är viktigt inte bara för att bekräfta en internationell vilja att bekämpa antisemitism och minnas

Förintelsen, utan för att ta nya initiativ till att systematisera kunskaper om hur detta kan göras.

DN Debatt. 7 oktober 2021**Debattartikel**

Christer Mattsson, Isabella Pistone och sex andra forskare:

"Lär unga om antisemitismens betydelse för Förintelsen"

TEXT

Christer Mattsson, Segerstedtinstitutet, Göteborgs universitet

Isabella Pistone, Institutionen för filosofi, lingvistik och vetenskapsteori, Göteborgs universitet

Lars M Andersson, Historiska institutionen, Uppsala universitet

Allan Lidström, Institutionen för filosofi, lingvistik och vetenskapsteori, Göteborgs universitet

Gustaf Nelhans, Borås högskola

Tobias Pernler, Biomedicinska biblioteket, Göteborgs universitet

Morten Sager, Institutionen för filosofi, lingvistik och vetenskapsteori, Göteborgs universitet

Jennie Sivenbring, Segerstedtinstitutet, Göteborgs universitet

---

© Detta material är skyddat enligt lagen om upphovsrätt